

En botanisk utflygt från Ramnebo i Misterhult sⁿ till Örö i samma sⁿ

Afhandling, uppläst i Östgöta Natural-
historiska sällskaps botaniska sektion
Lördagen den 17de April 1869
af J. Edmark.

En vacker tisdagsmorgon i slutet af Juli månad 1867 anträdde jag i sällskap med tvenne studerande från Westervik en botanisk utflygt från Ramnebo till Örö.

Ramnebo är beläget i en naturskön trakt nära en af täcka stränder omgifven insjö. Mellan byn och denna sjö ligger en stor äng, der vackra af löfskog beklädda kullar omvexla med gräsrika af porlande bäckar genomflutna dalar. I denna äng växa följande mera sällsynta växter: *Valeriana officinalis*, *Iris Pseudacorus*, *Milium effusum*, *Asperula odorata*, *Galium Aparine*, *Pulmonaria officinalis*, *Myosotis hispida* och *stricta*, *Lonicera Xylosteum*, *Viola mirabilis*, *Rhamnus catharticus* och *Frangula*, *Ulmus montana*, *Cynanchum Vincetoxicum* (allmän i Tjusts och Thunaläns härad), *Sanicula europaea*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Convolvulus arvensis*, *Crataegus monogyna* – växer allmänt i södra Tjusts och Thunaläns härad, då deremot *Oxyacantha*, som i Sjöstrands flora påstås vara allmän, är temligen sällsynt – *Rubus Wahlbergii* och *suberectus*, *Actaea spicata*, *Ranunculus polyanthemus*, *Dentaria bulbifera*, *Raphanus Raphanistrum*, *Vicia sylvatica*, *Orobus niger* och *vernus*, *Astragalus ghyocyphyllus*, *Orchis sambucina*, *Gymnadenia conopsea* och *Carex filiformis*. I Ramnebotrakten växa dessutom *Alchemilla aphanes* (allmän i alla åkrar), *Veronica hederæfolia*, *Thesium alpinum*, *Centunculus minimus*, *Rosa dumetorum* och *tomentosum*, *Rubus thyrsoides*, *Lathraea squamaria*, *Linnaea borealis*, *Geranium bohemicum*, *Hieracium fallax* och *glomeratum*, *Silene rupestris*, *Listera cordata*, *Typha latifolia* och *Carex limosa*.

I en skog ungefär en fjerdedels mil från Ramnebo påträffade vi alla arterna af släktet *Pyrola*, med undantag af *uniflora*, som är mycket sällsynt i dessa trakter. Oaktadt jag genomströfvat Södra Tjusts och Thunaläns härad i flera riktningar, har jag icke funnit denna växt. I Norra Tjust har jag funnit den vid Blidstena i Eds sⁿ och vid Källvik i Odensvi sⁿ, men på båda dessa ställen mycket sparsamt. Under det jag i ofvannämnde skog var sysselsatt med att söka efter *P. uniflora*, påträffade jag i en dalkjusa en liten orkidé med röda blommor. Det var *Cephalanthera rubra*, en växt, som, mig vetterligen, ej hittills blifvit funnen i Calmare län.

Glada öfver vårt fynd fortsatte vi vår färd och anlände omkring kl. 10 till Misterhults kyrka, der vi funno: *Montia fontana*, *Papaver dubium*, *Drosera longifolia*, *Cicuta virosa* och *Euphrasia gracilis*.

Eftersom vi nu befinna oss i medelpunkten af socknen, torde det icke vara ur vägen att säga några ord om dess naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Misterhult eger en mycket olika natur. Otaliga insjöar och gölar, i hvilka de omkringliggande dystra skogarne afspegla sina grönskande kronor, omvexla med bördiga sädesfält, leende dalar och gräsrika, ofta af åar genomflutna, ängar. Jordmonen är dels lera, dels svartmylla, på somliga ställen blandad med sand. Ju närmare man kommer saltsjön, desto bördigare blir jorden, och desto rikare blir floran. I synnerhet är detta fallet i södra delen af socknen åt Figeholmshället till.

Vid prestgården, som ligger en half mil från kyrkan funno vi: *Veronica spicata* – ej allmän i Södra Tjust – *Geranium bohemicum*, *Geum hispidum* – finnes flerstädes i socknen, än på sterila ängsbackar, än bland svedjade tallstubbar etc. – *Limosella aquatica*, *Rubus Wahlbergii* och *Teesdalia nudicaulis*. Skada att vår tid ej medgaf att närmare undersöka denna trakt, som utan tvifvel har många sällsynta växter att erbjuda.

Vid Tjustgöl, en af vackra ängar omgifven landtegendom, funno vi: *Pulmonaria officinalis*, *Viola mirabilis*, *Dentaria bulbifera*, *Vicia sylvatica*, *Arnica montana*, *Rubus suberectus* och *Wahlbergii*, hvilka vi under återstående delen af vår resa funno vaxa på alla för dem lämpliga lokaler. *Rubus nemorosus* Hayne skall enligt professor Arrhenius växa vid Tjustgöl, men vi funno den icke. *Rubus caesius* saknas troligen både i Misterhults och Hjorted.

Vid Hökhult påträffade vi: *Mentha viridis*, *Lolium temulentum* och *linicola* – båda växer allmänt bland vårsäden i Södra Tjusts och Thunaläns härad – samt *Geranium bohemicum*. Märkvärdigt är, att denna växt sällan förekommer på samma ställe två år å rad, utan flyttar sig från det ena stället till det andra. Orsaken härtill är att söka i den hos alla arter af släktet *Geranium* förekommande frökastningen. Frukten hos en

Geranium består af 5 enfröiga småfrukter, vilka sitta i krans omkring en centralpelare (pistillen) och medelst de urfjederlika ståndarsträngarne äro fästade vid densamma. Vid frömogningen lossnar nedre delen af hvarje särskild ståndarsträng från centralpelaren och rullas tillbaka med en sådan fart att fröet genom ett hål på frögömmets yttre sida slungas ut och ofta kastas 20 a 30 fot från stället.

På ofvan beskrifna sätt och genom vindens tillhjälp kringföras fröen, och detta gör, att växten, som är enårig, kan flytta sig. Men den förekommer oftast på sådana ställen, som blifvit brända tidigt om våren samma år och hvarest följaktligen inga frön kunna finnas. Således måste växten hafva uppkommit utan frön, hvilket strider mot den allmänt antagna satsen ”*Omne vivum ex ovo*”. Se der något, som tål att tänka på!

Men jag har kanhända för länge uppehållit mig vid denna växt; jag återgår derföre till berättelsen om vår resa. Som vi måste skynda oss, för att denna dag hinna till Örö, kunde vi under den återstående delen af vägen taga föga kännedom om traktens flora, hvilken utan tvifvel är ganska rik. Fram på eftermiddagen kommo vi till saltsjön, der vi i en liten by, hvars namn jag nu glömt, uppgjorde med en fiskare att föra oss öfver till det en mil härifrån belägna Örö.

Vädret var under hela öfverfarten lugnt, hvarföre vi måste anlita årorna. Efter ett par timmars ansträngande rodd fingo vi de rödmålade husen på Örös vestra strand i sigte. Snart stego vi i land på ön och togo in hos en af kronolotsarne derstädes. Sedan vi stärkt oss med en smaklig måltid och hvilat oss en stund, företogo vi en promenad utåt den för sin rikedom på växter och sin naturskönhet bekanta ön. Ytan bildar en temligen stor, här och der af mindre kullar afbruten, äng. I det frodiga gräset möta tusentals blommor i alla möjliga färgskiftningar vandrarens tjusta öga, medan otaliga, i de lummiga trädtopparna sittande, foglar förnöja hans öra med sin sång. Försjunknen i hänryckning öfver denna herrliga natur satte jag mig på en klippa vid stranden, blickade ut åt det vida hafvet, öfver hvars yta sjöfoglarna flögo af och an, och der ett och annat fartyg utbredde sina hvita segel för vinden. Längst bort vid horisonten i sydost sväfvade lik en blå strimma Ölands norra udde^x, och litet närmare, mera söderut, syntes klippan Jungfrun lik ett mörkt moln höja sin hjessa mot himmelen.

Vi dröjde 3 dagar på Örö och gjorde under denna tid flera utflygter till de omkringliggande öarne. På Örö funno vi: *Lepidium latifolium* (på en liten holme vester om ön), *Isatis tinctoria*, *Cochlearia officinalis*, *Samolus Valerandi*, *Erythraea littoralis* och *pulchella*, *Glaux maritima* och *Trifolium fragiferum*, *Anthyllis vulneraria* (sällsynt i Misterhult och Hjorted) och *Aster tripolium*. *Cuscuta halophyta*, som nu finnes på tvenne ställen af ön, men som troligen snart kommer att undergå samma öde som *Rubus glandulosus*, det nemligen att af rofgriga och oförståndiga botanister utrotas, liknar mycket *Cuscuta europaea* och skiljes från henne egentligen endast genom sin spädare och alltid enkla stjolk. Olikheten hos blomman är så obetydlig, att den endast med stark loupe kan upptäckas.

På Svinskär, en till Örö hörande ö, växa *Geum hispidum*, *Eupatorium cannabinum*, *Scutellaria hastifolia*, *Hippuris vulgaris* (mycket sällsynt i Södra Tjust), *Valeriana officinalis* och *sambucifolia*.

På Örö och i Misterhultsskären har man ett godt tillfälle att studera släktet *Rubus*, ty enligt flera florer förekomma här en hel mängd *Rubi*-arter. Intet släkte bland fanerogamerna, med undantag kanhända af *Hieracium*, är så svårt att bestämma, som släktet *Rubus*. Alla *Rubi* med buskstam – till och med *R. glandulosus* och *caesius* – anträffas med både 3- och 5-fingrade blad på samma ’turion’. Detta är i synnerhet fallet med *R. Wahlbergii* och dess underarter (*corylifolius*, *pruinosis*, *cerasifolius*, *nemorosus*) och likaledes med *R. horridus*. Hartman anför blott 3-fingrade blad, men detta är fullkomligt oriktigt. Jag har funnit *R. horridus* vid Blidstena i Eds^{sa}, och alla de exemplar som jag der tagit, hafva 5-fingrade blad, blandade med 3-fingrade

Rubus glandulosus, som i Sverige blott blifvit funnen med 3-fingrade blad, påträffas ej sällan i Danmark och Frankrike med 5 sådana. *Rubus caesius* framdrifver i skuggan 5, ja ända till 7 småblad. På småbladens antal ligger således i detta släkte föga vikt. Frukten, som en del vilja uppgifva såsom kännetecken för arterna (se Kindbergs flora), varierar, liksom bladen och stammen, allt efter vätlokalen. Såsom bekant är, har *R.*

^x Vädret var mycket klart.

plicatus vanligen söta frukter, men jag har på skuggiga ställen eller fuktig mark funnit dem ”ättersura”. Utan tvifvel äro flera af de såsom egna arter antagna formerna af släktet *Rubus* endast variationer eller på sin höjd afarter.

På Lördagen seglade vi från Örö. En frisk nordostvind fyllde seglen och förde båten hastigt framåt öfver de hvitkummiga böljorna. Efter mindre än en timmes segling landstego vi vid Lindnäs och anlände på aftonen samma dag hem till Ramnebo.

Meningen med denna lilla uppsats har varit att gifva en bild af denna trakts flora, som för de flesta af sällskapets medlemmar är helt och hållet obekant. Om jag lyckats häri, lemnar jag åt granskare att afgöra.

Recension

Som denna afhandling skildrar växtligheten i en trakt, som jag aldrig besökt, har jag mot dess innehåll i växtgeografiskt hänseende ingenting att anmärka. Deremot har förf. på ett par ställen framställt saker, som synas mig besynnerliga. På 4de sidan säger neml. förf.: Frukten hos en *Geranium* etc. Att karpellerna genom ståndarsträngarne skulle vara fastvuxna vid centralpelaren torde förefalla en hvar något underligt, ty det förutsätter att de skulle utvecklas ur ståndarne, då det deremot är allmänt antaget att frukten utvecklas ur pistillen. Förmodl. har förf. i det arbete, hvarur denna beskrifning är tagen, sett ordet ”sträng” begagnat och dervid trott att ”sträng” här var likbetydande med ståndarsträng. Det kan naturligtvis ej vara fallet, utan är det att fatta såsom liktydande med ”stift”. Vidare ligger i uttrycket en motsägelse. Ty om strängarne redan före sitt lossnande äro urfäderligt upprullade, huru kan då vid utkastandet någon så betydlig fart åstadkommas? Förhållandet härvid är, att en karpell sitter i nedre delen af hvarje stift, hvilka, neml. stiften, upptill äro fastväxta med centralpelarens spets.

Då karpellen mognat lossnar hon från sitt fäste och stiftet eller karpellsträngen upprullar sig spiralformigt, så att karpellen blir hängande från fruktpelarens spets.

Under mognaden torkar och hårdnar neml. stiftet, hvarföre det vid karpellens lossnande spiralformigt upprullar sig o. därigenom åstadkommer frökastningen. Längre ned på samma sida säger förf.: Men den förekommer & c. Huru den uppkommit der, d.v.s. huru fröen kommit dit o. kommit att gro är nog ssom förf. uttrycker sig ”något som tål att tänka på”, men huru förf. kan påstå att vexten uppkommit der inga frön funnits är ngt., som ännu mer tål att tänka på. För öfrigt har jag ingenting mot innehållet haft att anmärka, endast några skrif- och formfel, som h. o. der insmugit sig. Förf:s mål har varit att gifva en bild af den ifrågavarande traktens flora, o. ehuru jag ej fullkoml. kan bedöma, huru förf. lyckats häruti eller ej tyckes dock afhandls innehåll visa, att han ej förfelat detta sitt mål.

Lkpg. den 15. Sept. 1869

J. F. Westerlund

Personnotiser

Johan Peter Edmark. Född i Hjorted 19 mars 1850. Studerade i Lund, komminister i Höreda och Mellby. Död i Eksjö 31 december 1890. ”Gjorde sig förnämligast känd som en ifrig och ganska mycket anlitad nykterhetstalare. I öfrigt säges om honom att han studerade bibeln flitigt och förde en kristlig vandel” (Sondén 1902).

Johan Fredrik Westerlund. Född i Norrköping 12 december 1848. Läroverksadjunkt i Gävle 1890. Död i Brännkyrka 3 mars 1926.

Textens vetenskapliga artnamn och de nutida svenska artnamn som avses.

<i>Actaea spicata</i>	trolldruva	<i>Myosotis hispida</i>	vårförgätmigej
<i>Alchemilla aphanes</i>	jungfrukam	<i>Myosotis stricta</i>	backförgätmigej
<i>Anthyllis vulneraria</i>	getväppling	<i>Orchis sambucina</i>	Adam och Eva
<i>Arnica montana</i>	slättergubbe	<i>Orobus niger</i>	vippärt
<i>Asperula odorata</i>	myska	<i>Orobus vernus</i>	vårärt
<i>Aster tripolium</i>	strandaster	<i>Papaver dubium</i>	rågvallmo
<i>Astragalus glycyphyllus</i>	sötvedel	<i>Pulmonaria officinalis</i>	lungört
<i>Carex filiformis</i>	trådstarr	<i>Pyrola uniflora</i>	ögonpyrola
<i>Carex limosa</i>	dystarr	<i>Ranunculus polyanthemus</i>	backsmörblomma
<i>Centunculus minimus</i>	knutört	<i>Raphanus Raphanistrum</i>	åkerättika
<i>Cephalanthera rubra</i>	rödsyssla	<i>Rhamnus catharticus</i>	getapel
<i>Cicuta virosa</i>	sprängört	<i>Rhamnus Frangula</i>	brakved
<i>Cochlearia officinalis</i>	skörbjuggsört	<i>Rosa dumetorum</i>	stenros
<i>Convolvulus arvensis</i>	åkerbinda	<i>Rosa tomentosum</i>	luddros
<i>Crataegus monogyna</i>	trubbhagtorn	<i>Rubus caesius</i>	blåhallon
<i>Crataegus Oxyacantha</i>	rundhagtorn	<i>Rubus cerasifolius</i>	krypbjörnbär
<i>Cuscuta europaea</i>	nässelsnärja	<i>Rubus corylifolius</i>	krypbjörnbär
<i>Cuscuta halophyta</i>	strandsnärja	<i>Rubus glandulosus</i>	rostbjörnbär
<i>Cynanchum Vincetoxicum</i>	tulkört	<i>Rubus horridus</i>	gisselbjörnbär
<i>Dentaria bulbifera</i>	tandrot	<i>Rubus nemorosus</i>	krypbjörnbär
<i>Drosera longifolia</i>	storsileshår	<i>Rubus plicatus</i>	sötbjörnbär
<i>Erythraea littoralis</i>	kustarun	<i>Rubus pruinosis</i>	hallonbjörnbär
<i>Erythraea pulchella</i>	dvärgarun	<i>Rubus suberectus</i>	skogsbjörnbär
<i>Eupatorium cannabinum</i>	hampflockel	<i>Rubus thyrsoides</i>	spirbjörnbär
<i>Euphrasia gracilis</i>	ögontröst	<i>Rubus Wahlbergii</i>	krypbjörnbär
<i>Galium Aparine</i>	snärjmåra	<i>Samolus Valerandi</i>	bunge
<i>Geranium bohemicum</i>	svedjenäva	<i>Sanicula europaea</i>	sårlåka
<i>Geum hispidum</i>	sträv nejlikrot	<i>Scutellaria hastifolia</i>	toppfrossört
<i>Glaux marittima</i>	strandkrypa	<i>Silene rupestris</i>	bergglim
<i>Gymnadenia conopsea</i>	brudsporre	<i>Teesdalia nudicaulis</i>	sandkrassing
<i>Hieracium fallax</i>	kvastfibbla	<i>Thesium alpinum</i>	spindelört
<i>Hieracium glomeratum</i>	kvastfibbla	<i>Trifolium fragiferum</i>	blåsklöver
<i>Hippuris vulgaris</i>	hästsvans	<i>Typha latifolia</i>	bredkaveldun
<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	spikblad	<i>Ulmus montana</i>	alm
<i>Iris Pseudacorus</i>	svärdslilja	<i>Valeriana officinalis</i>	läkevänderot
<i>Isatis tinctoria</i>	vejde	<i>Valeriana sambucifolia</i>	strandvänderot
<i>Lathraea squamaria</i>	vätteros	<i>Veronica hederaefolia</i>	skuggveronika
<i>Lepidium latifolium</i>	bitterkrassing	<i>Veronica spicata</i>	axveronika
<i>Limosella aquatica</i>	ävjebrodd	<i>Vicia sylvatica</i>	skogsvicker
<i>Linnaea borealis</i>	linnaea	<i>Viola mirabilis</i>	underviol
<i>Listera cordata</i>	spindelblomster		
<i>Lolium linicola</i>	linrepe		
<i>Lolium temulentum</i>	dårrepe		
<i>Lonicera Xylosteum</i>	skogstry		
<i>Mentha viridis</i>	grönmynta		
<i>Milium effusum</i>	hässlebrodd		
<i>Montia fontana</i>	källört		